

Architektura

2. poloviny 19. století

Anežka Semrádová, kvinta B

Obsah:

1. Železné konstrukce
2. Historizující slohy
 - a) Novogotika – architektura, památkářství, krajinářský park
 - b) Novorenesance – městské budovy, generace Národního divadla v Čechách, urbanismus a přestavba měst
 - c) Eklektismus

Kontext 19. století

- **Industrializace** → nové investiční příležitosti: továrny, obchody, kanceláře, nádraží (jedinými investory už nejsou jen církve a šlechta)
- **Nové stavební materiály** a nové stavební způsoby: železné konstrukce, litý beton, později železobeton
- **Urbanizace** – přesuny obyvatelstva do měst (pracovní místa v průmyslu) → města rostou, proměňují se, řeší se doprava, přelidnění, znečištění, městská zeleň, rozvody plynu a elektřiny, kanalizace,...

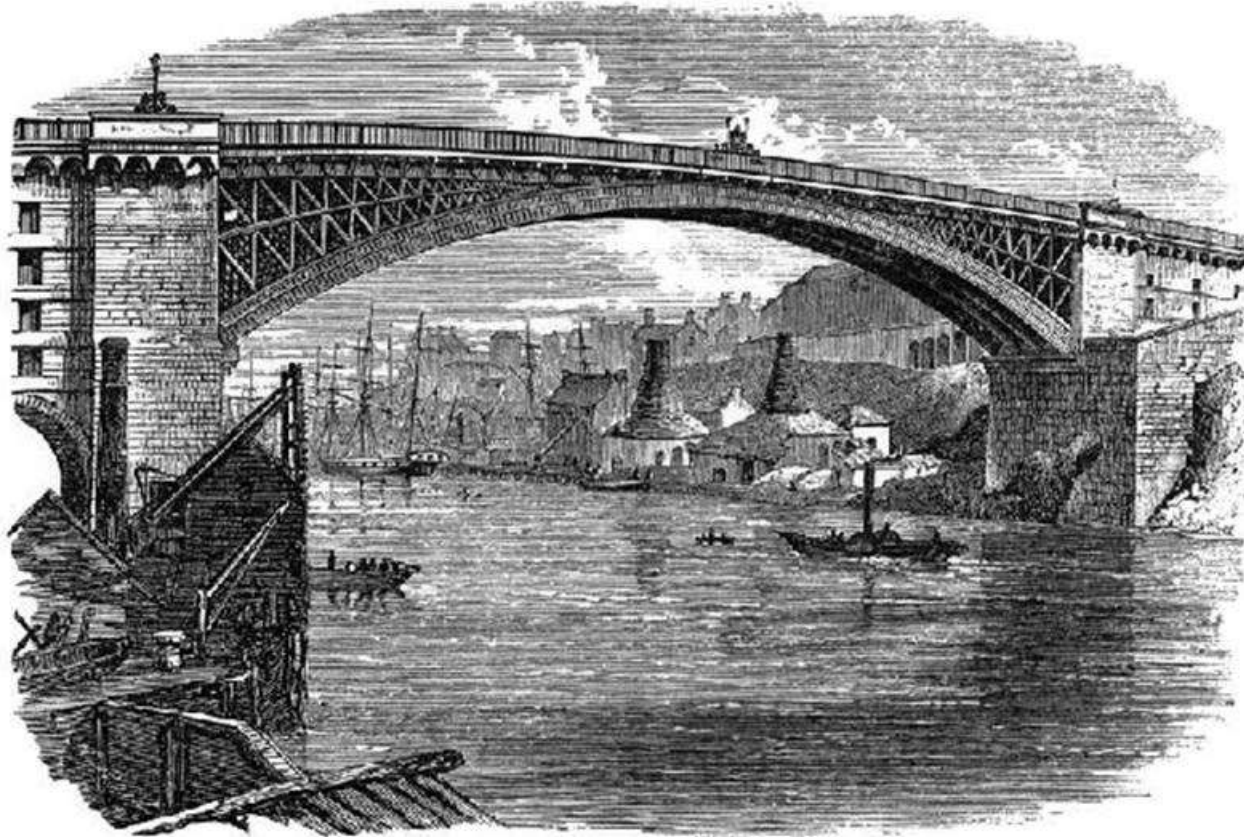
1) Železné konstrukce

- Počátky od konce 18. stol. v Anglii a Francii
- Konzoly, zábradlí, mříže
- Použití litiny, později oceli
- Železné mosty:
 - 1. litinový most r. 1779 přes řeku Severn ve Shropshire v Anglii (rozpětí 36 m)
 - Zanedlouho schopnost překlenout i širší řeky – např. Sunderland Bridge v Anglii (rozpon 70 m)

Most přes řeku Severn ve Shropshire v Anglii (30 m)

Sunderland Bridge (70 m)

Sunderland Bridge.

thisissunderland.com

Železná konstrukce

- Řetězové mosty
 - První železné mosty v Čechách
 - Řetězový most ve Strážnici (1823 – 1829, B. Schnirch)
 - mosty v Praze – nedochovaly se
 - Stádlecký most u Tábora - u nás jediný dochovaný (dlouhý 157 m)
 - Most Széchenyi-Lánchid v Budapešti přes Dunaj (1839 – 1849, W. T. Clark)

Stádlecký most u Tábora

Most Széchenyi-Lánchíd v Budapešti

Železné konstrukce

- Budovy
 - výstavní prostory, skleníky, obchodní pavilony, nádražní a průmyslové haly
 - Skleníky Kew Garden v Londýně
 - Botanická zahrada v Paříži (1833)
 - Skleník v parku Lednického zámku (1845)
 - Křišťálový palác v Londýně
 - výstavní hala na první Světové výstavě r. 1851
 - konstrukce z úzkých litinových prvků, prosklené zdi
 - zničen požárem

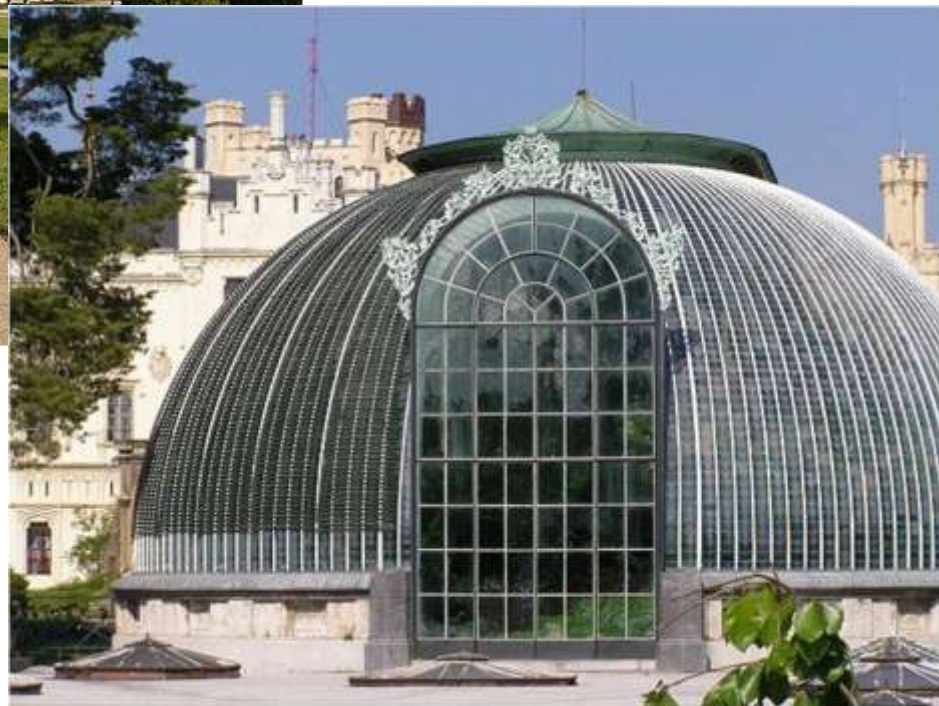
Skleníky Kew Garden v Londýně

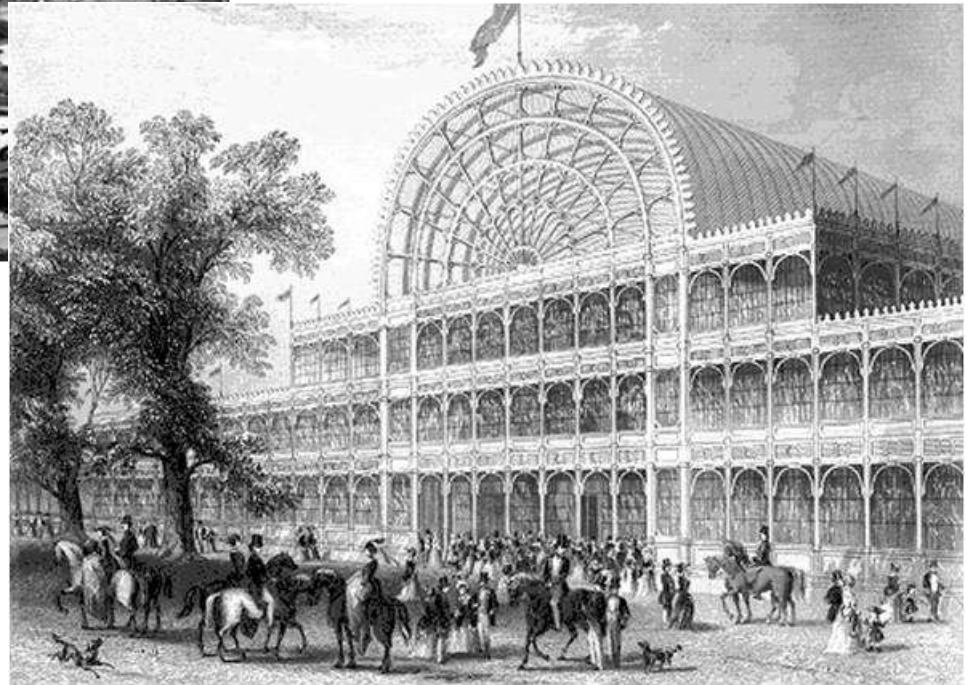
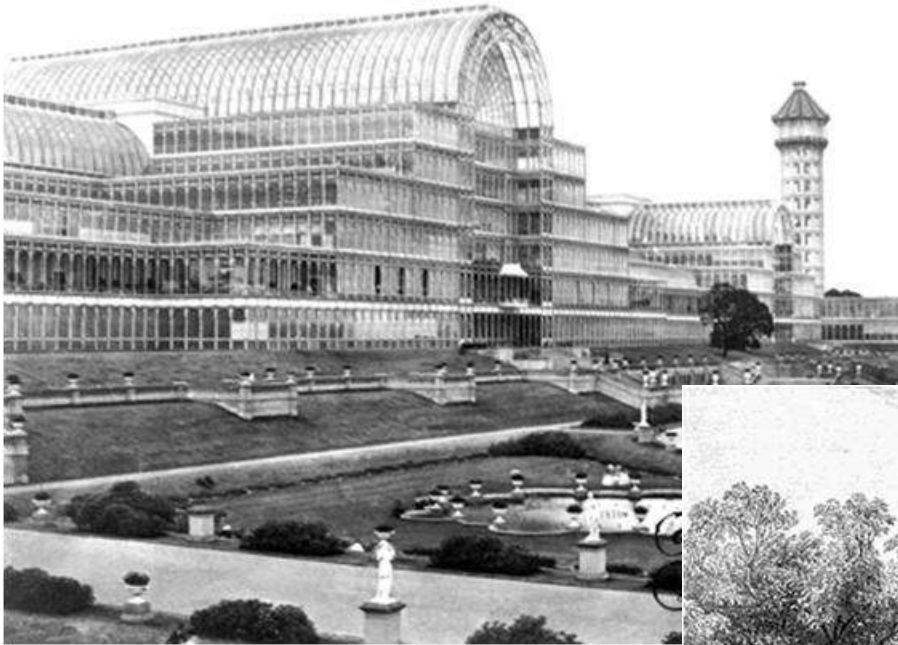
Botanická zahrada v Paříži

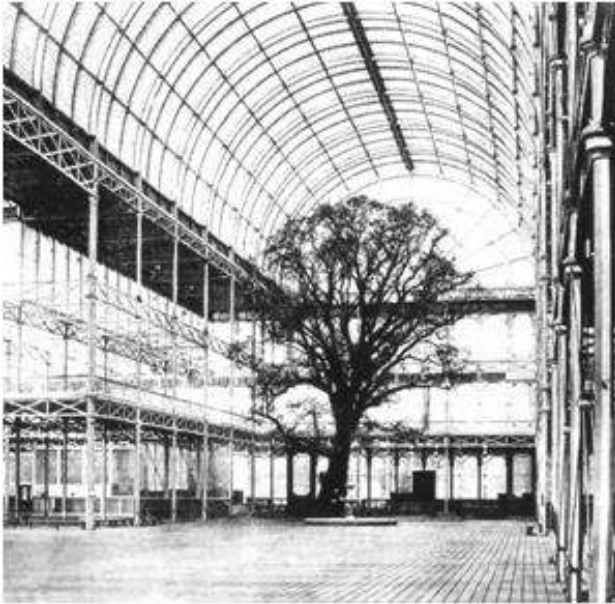
Skleníků v parku Lednického zámku

Křišťálový palác v Londýně

Křišťálový palác v Londýně – pohled dovnitř

Ocelové konstrukce na konci 19. stol.

- Rozvoj v USA – chicagská škola
 - mnohopodlažní obchodní a kancelářské budovy s ocelovým skeletem
 - tvarová střídmost, žádné ozdoby, dominuje účelovost nad vzhledem
 - Leiter Building (1889, W. Le Baron Jenney)
 - Obchodní dům Carson, Pirie and Scott (1899, L. Sullivan)

Leiter Building

Obchodní dům Carson, Pirie and Scott

Ocelové konstrukce na konci 19. stol.

- Alexandre Gustave Eiffel (1832 – 1923)
 - francouzský stavitel ocelových konstrukcí
 - Vstupní hala pro Světovou výstavu v Paříži r. 1878
 - Eiffelova věž
 - postavena k příležitosti Světové výstavy v Paříži r. 1889
 - 300 m vysoká (v té době nejvyšší stavba světa)
- otočné kolo v parku Prátru ve Vídni (1897)
 - vysoké téměř 70 m

Eiffelova věž

Eiffelova věž

v roce 1889

a po 120 letech

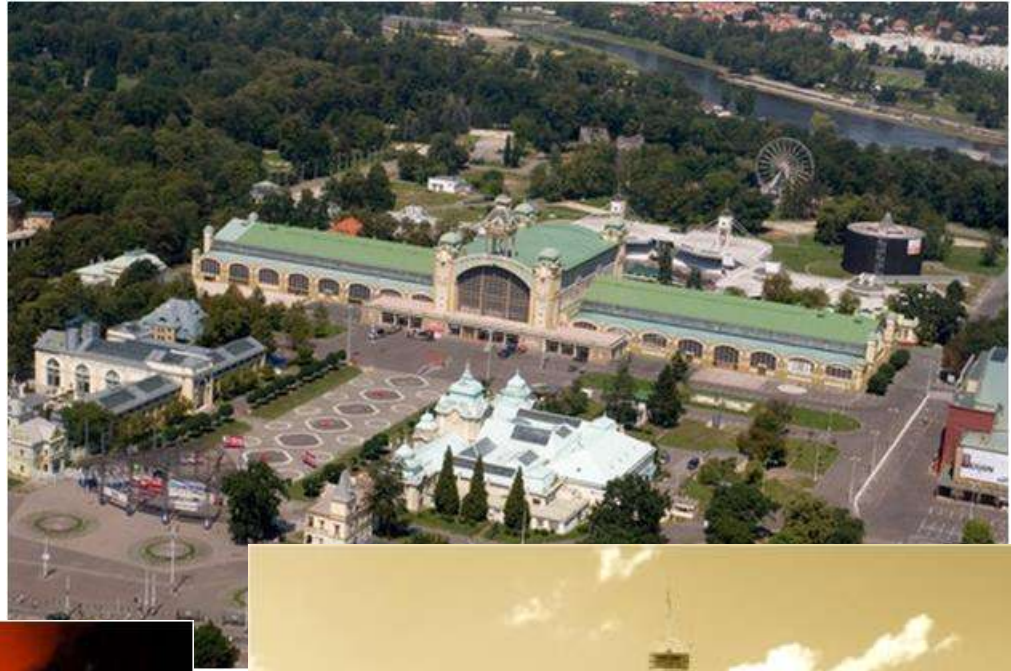
Prater ve Vídni

Ocelové konstrukce na konci 19. stol.

- Velkoprostorové stavby v Čechách:
 - Průmyslový palác na Starém výstavišti v Praze (1891, B. Münzberger) – levé křídlo zničeno požárem v říjnu 2008, chystá se rekonstrukce
 - lázeňská kolonáda v Mariánských Lázních (1889, Niedzielský, Miksch)
- Konstrukce mostů:
 - příhradový most přes záliv řeky Forth u Edinburghu (1889) – rozpětí jednoho pole 520 m
 - zavěšené kabelové konstrukce

Průmyslový palác v Praze

Kolonáda v Mariánských Lázních

Forth railway bridge, Edinburgh

2) Historizující slohy

- Původ v **romantismu**:
 - Reakce na industrializaci, návrat k individualismu
 - Inspirace:
 - příroda
 - středověk - gotická (a románská) architektura
 - kultura Dálného východu
 - Tvůrčí svoboda, tvarová bohatost, uvolnění z přesných pravidel, volné sdružování odlišných uměleckých záměrů a forem

Pseudohistorismus

- systematický přístup k historickým slohům → umění novogotické, novorománské, novorenesanční a novobarokní
- **purismus** = snaha oprostit historické stavby od pozdějších, nepůvodních prvků a navrátit je k čistotě jejich původního stylu → mnohdy setřena osobitost památek a porušena jejich jedinečnost
- zakládání krajinářských parků, pronikání zeleně do měst

a) Novogotika

- Napodobuje gotické umění => pseudogotika
- Typické znaky architektury:
 - tupé zakončení hranatých věží a nárožních věžiček (obvykle mnohobokých)
 - zubaté cimbuří
 - válcovité věže hrotitě zastřešené
 - strmé střechy
- Nejčastěji restaurování starých staveb podle zásad purismu, ale vznikají i nové stavby

Romantismus a novogotika v Anglii

- První projevy romantismu v Evropě
- Šlechtická venkovská sídla:
 - Strawberry Hill ve Twickenhamu (1750 – 1770)
 - přestavba zámku Inverary ve Skotsku
- restaurování Windsorského zámku z 12. stol.
- Královský pavilón v Brightonu (1815 – 1821)
- Budova Parlamentu v Londýně
 - přenesené prvky staroanglického venkovského sídla
 - jedna z nejtypičtějších novogotických staveb v Evropě

Strawberry Hill

Zámek Inverary ve Skotsku

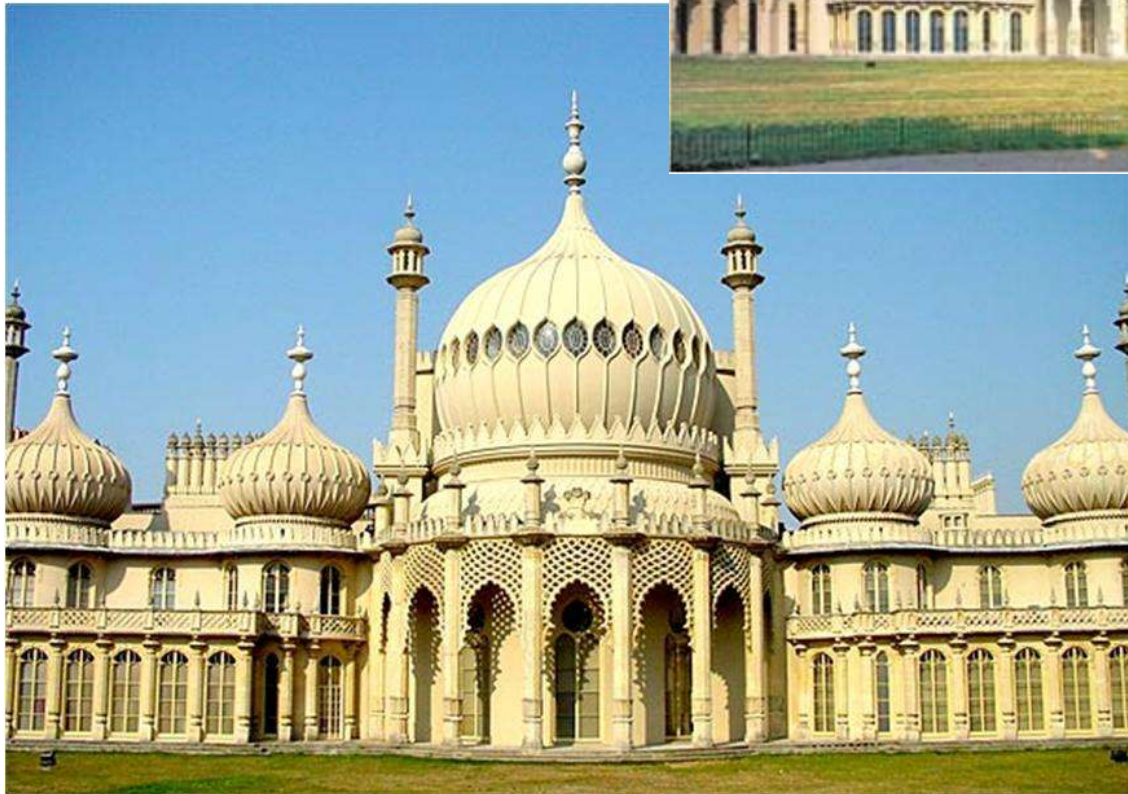
Windsorský zámek ve středověku

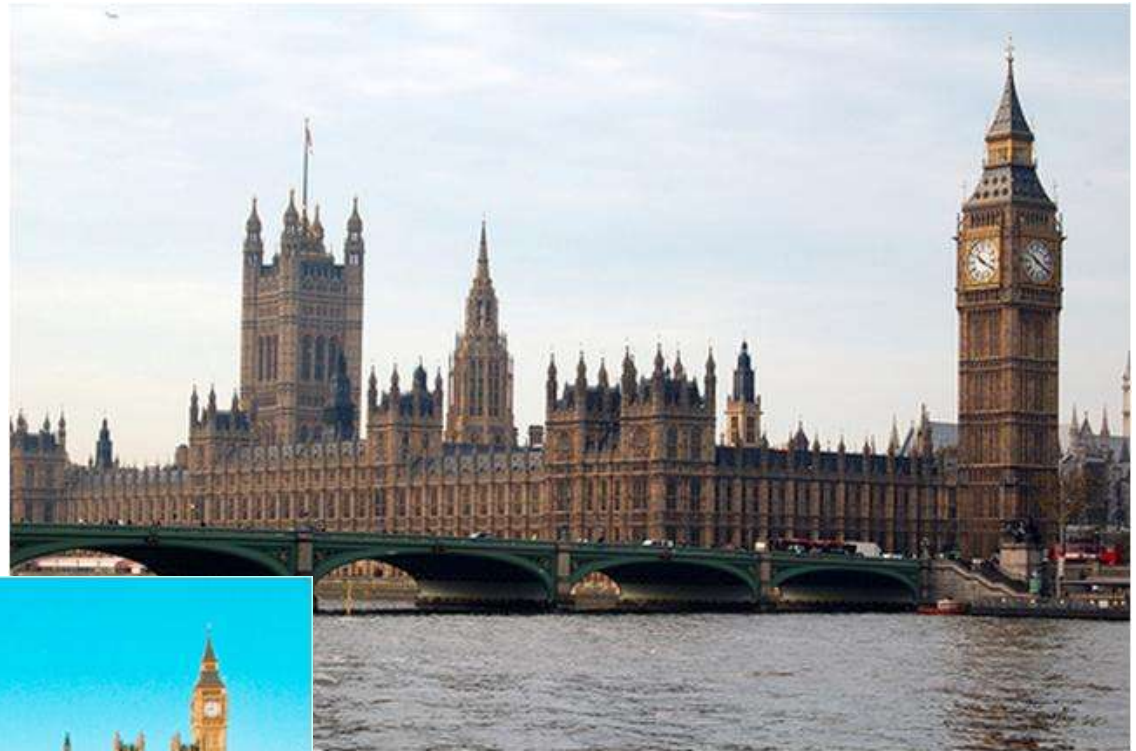
Windsorský zámek po rekonstrukci

Královský pavilón v Brightonu

Parlament v Londýně

Parlament v Londýně

Romantismus na evropském kontinentě

- Karl Friedrich Schinkel (1781 – 1841)
 - architekt, teoretik
 - inspirace antikou
 - Altes Museum (Staré muzeum) v Berlíně (1823 – 1830)
 - Schauspielhaus (Divadlo) v Berlíně
- novorománská bazilika v Mnichově (G. F. Ziebland)

Staré muzeum v Berlíně

Divadlo v Berlíně

Bazilika v Mnichově

Novogotika na evropském kontinentě

- Caricyno u Moskvy – letní sídlo cara (1775 – 1797)
- Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc (1814 – 1879)
 - francouzský architekt, teoretik, památkář
 - přestavování staveb, kombinace moderních železných konstrukcí s památkářstvím
 - rekonstrukce Katedrály Notre Dame v Paříži
 - obnova opevnění města Carcassonne
- Radnice ve Vídni (1873 – 1883, F. Schmidt)
- Parlament v Budapešti (1885 – 1904, I. Steindl)

Caricino u Moskvy

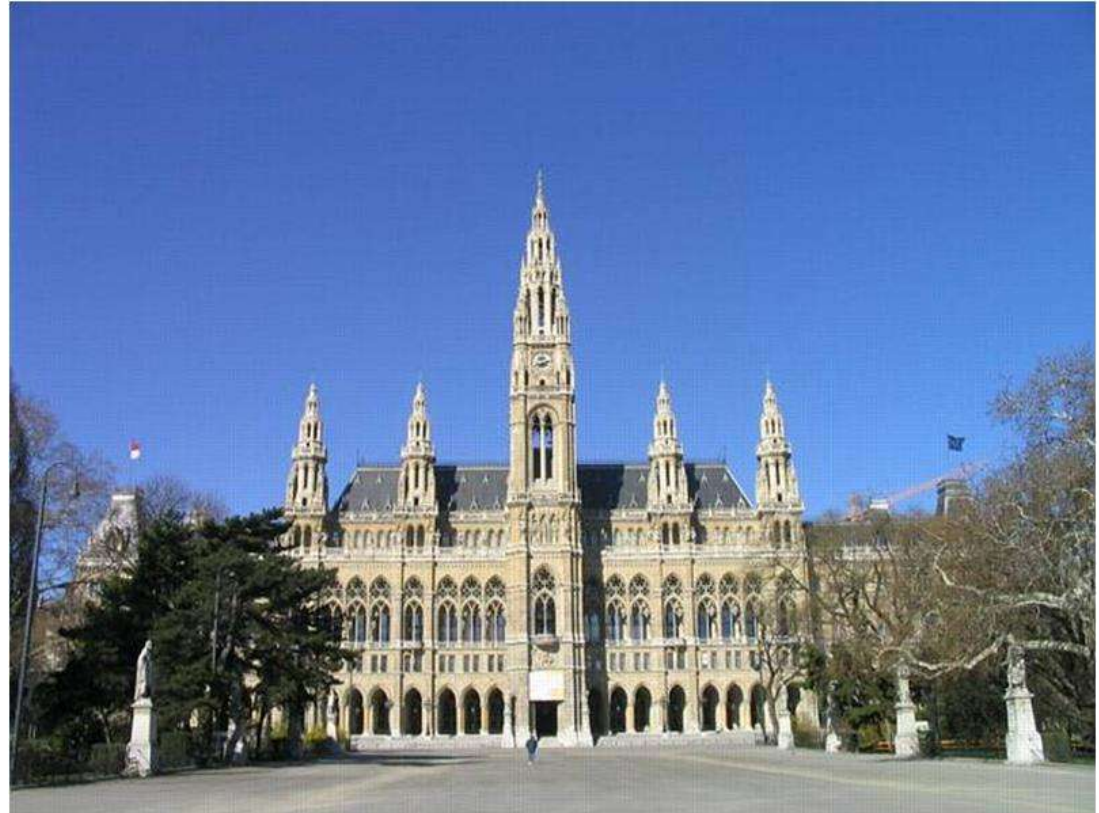
Notre Dame v Paříži

Opevnění města Carcassonne

Radnice ve Vídni

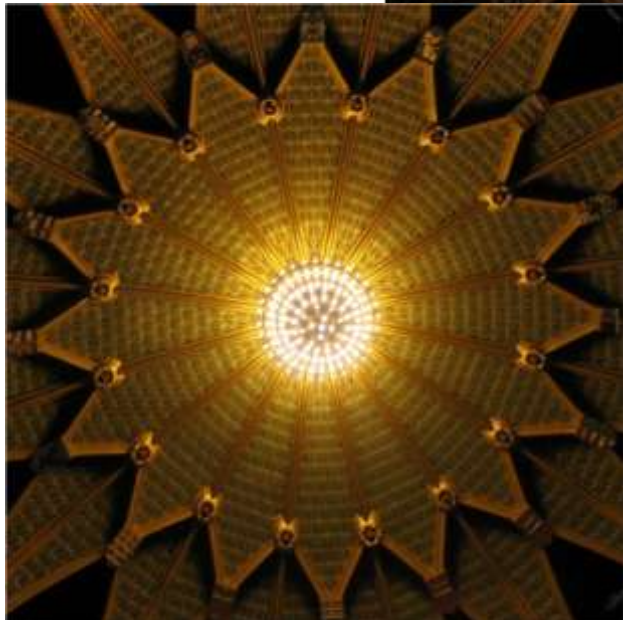
Parlament v Budapešti

Parlament v Budapešti – pohled dovnitř

Parlament v Budapešti – pohled dovnitř

Přírodní krajinářský park

- přirozená kompozice
- propojení založeného parku s volnou krajinou
- drobná architektura: altány, skleníky, rozhledny, umělé zříceniny a jeskyně (= grotty)
- japonské a čínské zahrady
- Regent's Park v Londýně
- Boulognský les v Paříži
- Central Park v New Yorku (1858)

Regent's Park v Londýně

Boulognský les v Paříži

Central Park v New Yorku

Central Park v New Yorku

Novogotika v Čechách

- projevila se později
- přestavba Staroměstské radnice v Praze (1838 – 1848, P. Nobile, W. Sprenger)
- Josef Mocker (1835 – 1899)
 - český architekt a restaurátor
 - přestavba Karlštejna (1848 – 1857)
 - dostavba chrámu sv. Víta - západní část (1873 – 1929, dokončil Kamil Hilbert)
 - rekonstrukce Prašné brány v Praze (1875 – 1884)
- vysoké pece na Kladně (1860, I.Ullmann)

Staroměstská radnice

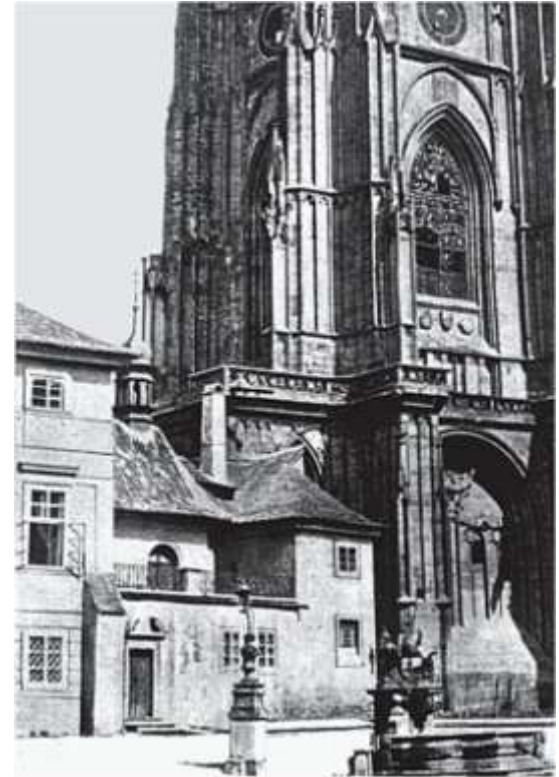
Karlštejn

Head Karlštejn před opravou.

Chrám sv. Víta před rekonstrukcí

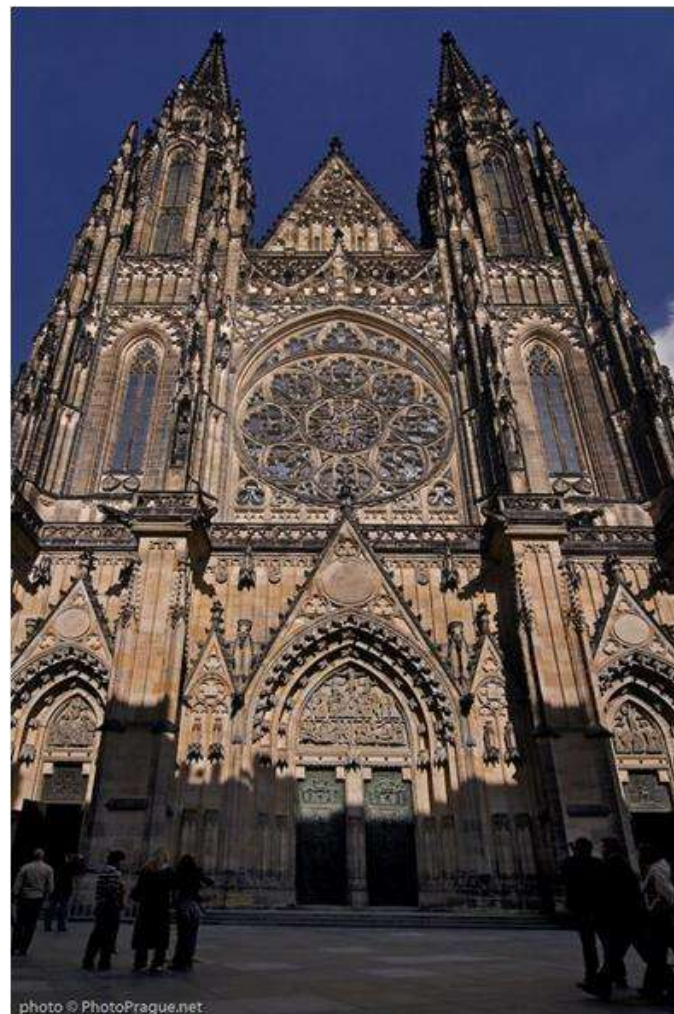
Drobná románská kaple sv. Mořice pod svatovítskou zvonící, odstraněna v rámci dostavby chrámu Josefem Mockerem v r. 1879

Chrám sv. Víta

v průběhu rekonstrukce

po rekonstrukci

Chrám sv. Víta dnes

Prašná brána

V první pol. 19. stol.,

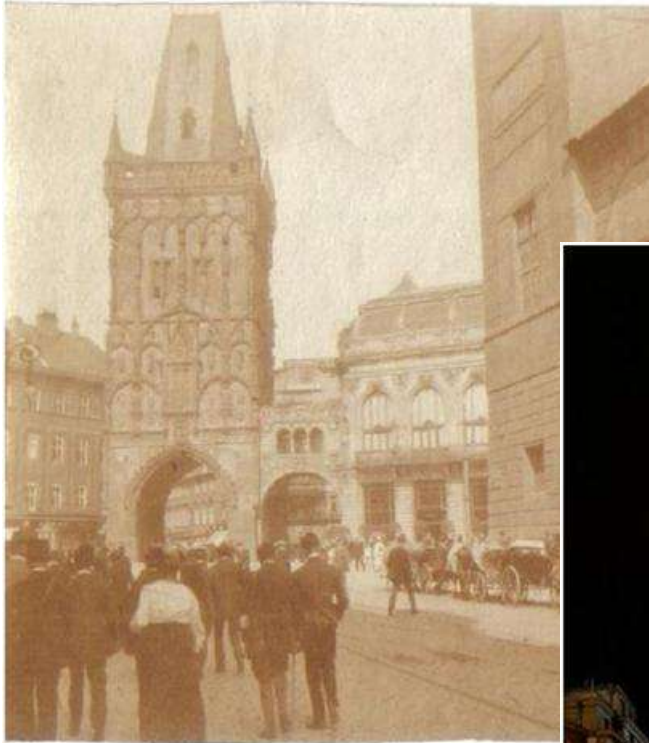

těsně před rekonstrukcí,

po rekonstrukci,

Prašná brána

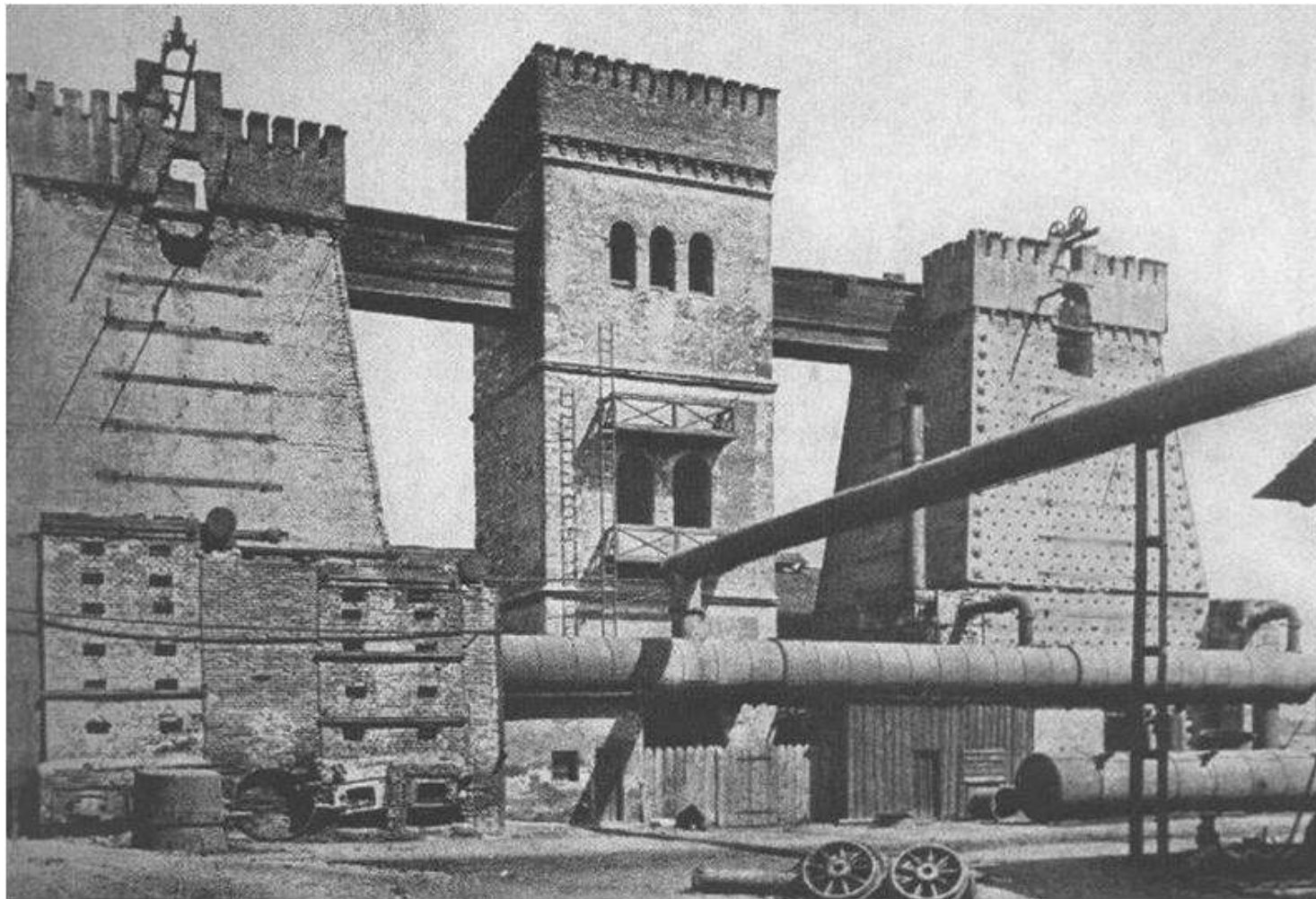

na začátku 20. stol.

...a dnes

Vysoké pece na Kladně

Novogotika v Čechách

- Zámky:
 - Hluboká nad Vltavou (1839 – 1871)
 - restaurovali F. Beer, F. D. Devorecký
 - vliv anglického novogotického stylu
 - Hrádek u Nechanic (1841 – 1854)
 - novostavba
 - Lednice (přestavba v letech 1846 – 1858)
 - vídeňský architekt J. Wingelmüller

Zámek Hluboká nad Vltavou

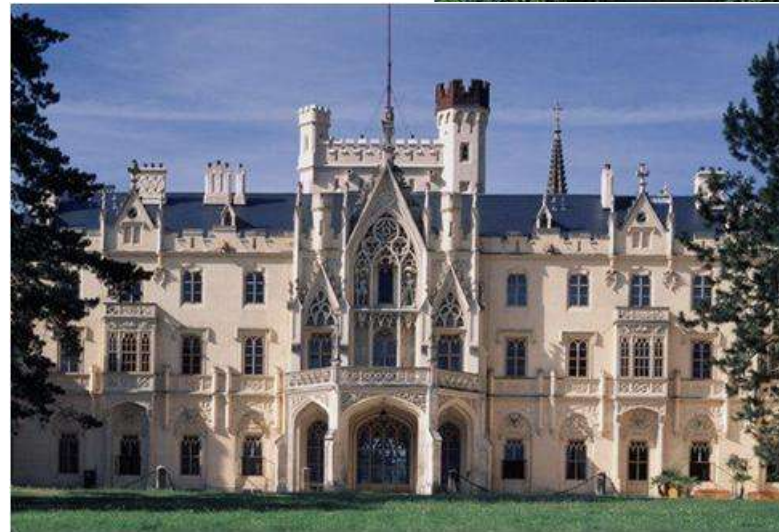
Hrádek u Nechanic

Hrádek u Nechanic

Zámek Lednice

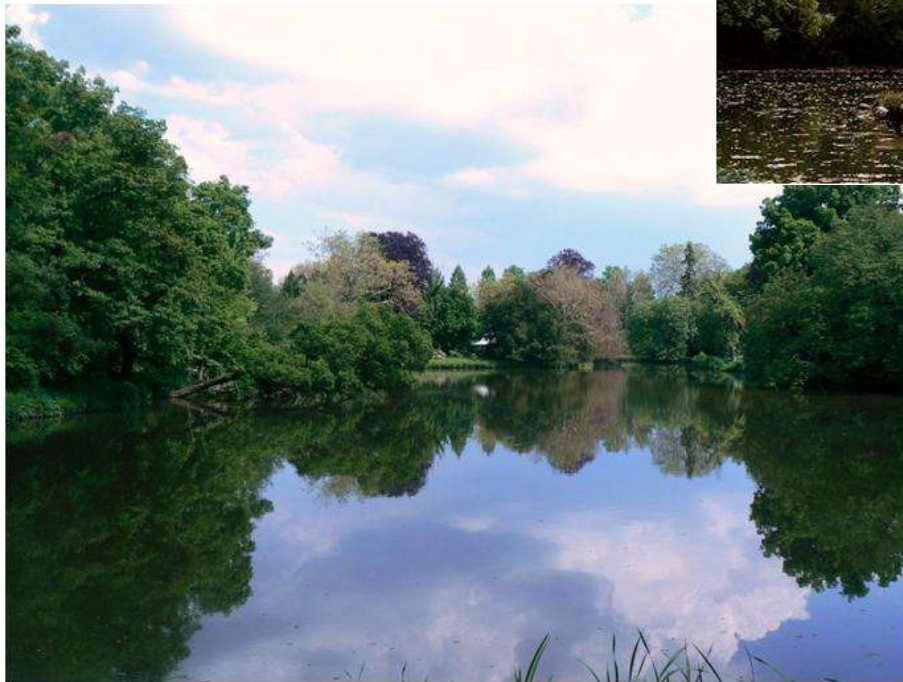
Parky a zahrady v Čechách

- Lednicko-Valtický areál (1805 – 1811)
 - krajinářský park s drobnou architekturou (Minaret, Janův hrad, Apolónův chrám...)
- Podzámecká zahrada v Kroměříži (1832 – 1850, A. Arche)
- ozelenění městských veřejných prostorů
 - Karlovo náměstí v Praze (1863 – 1867, F. Thomayer)

Lednicko-Valtický areál – francouzský park

Lednicko-Valtický areál – anglický park

Lednicko-Valtický areál – drobná architektura

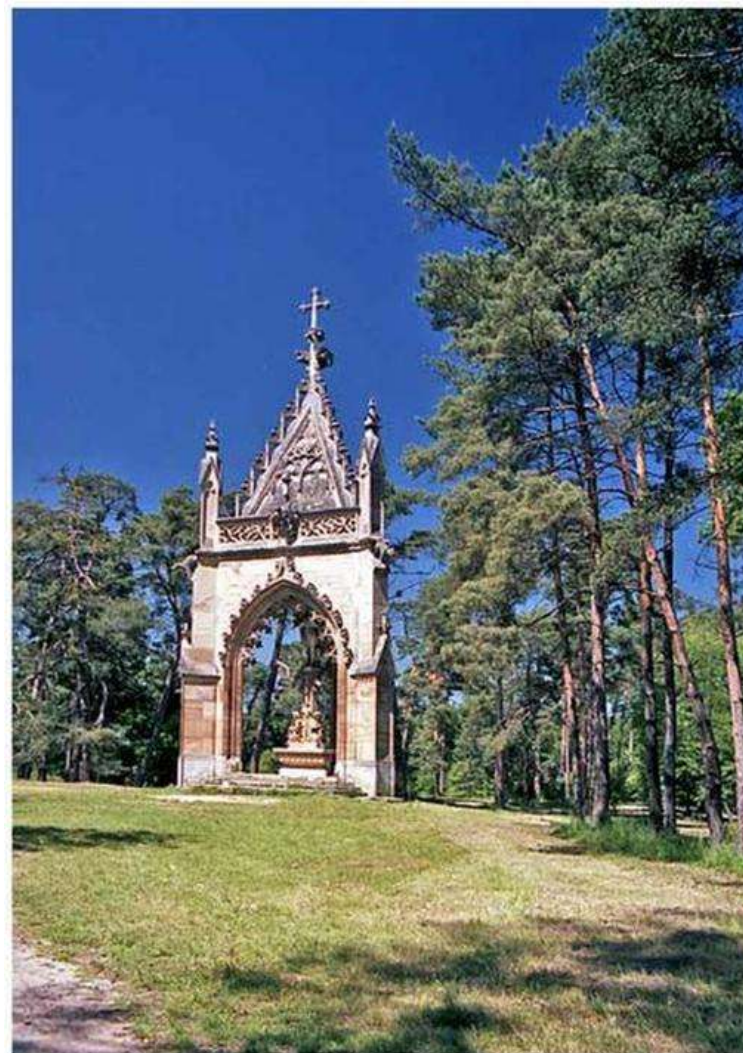
Apolónův chrám

Janův hrad

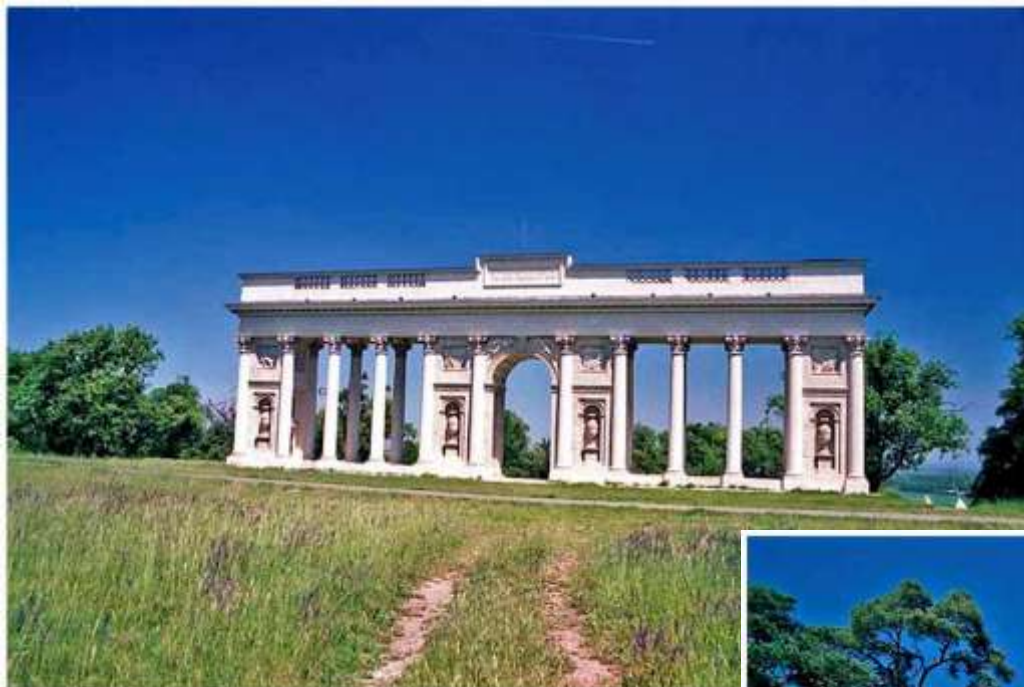

Lednicko-Valtický areál – drobná architektura

Minaret

Lednicko-Valtický areál – drobná architektura

Colonnade

Podzámecká zahrada v Kroměříži

Karlovo náměstí v Praze

b) Novorenesance

- reakce na romantismus
- na mnoha místech souběžně s romantismem
- racionalismus a umělecký realismus
- inspirace renesancí (zejména italskou)
- stavby členité, s mnoha detaily
- propojení ocelových konstrukcí s renesančními prvky
- důraz na účelnost staveb

Novorenesance

- urbanizace, přestavby velkých měst, prohloubení rozdílů mezi městem a venkovem
- nové druhy staveb: pojišťovny, banky, kancelářské budovy, obchodní domy a tržnice
- roste význam kulturních a vzdělávacích budov: národní domy, divadla, koncertní síně, muzea, knihovny, školy
- nájemné domy komfortní, schodišťové, s rozlehlými a hygienickými byty (doposud malé, úsporné)

Novorenesance v Evropě

- Divadlo v Drážďanech (1837 – 1841, G. Semper)
- knihovna sv. Genovefy v Paříži (1843 – 1850, H. Labrouste)
 - využití železné konstrukce pro kupolové zaklenutí čítárny, lehké železné rošty pro skladiště knih
- tržnice Les Halles v Paříži (1852 – 1859, V. Baltard, F. E. Callet)
 - ocelová konstrukce doplněná prosklením, využití renesančního tvarosloví; nedochovala se

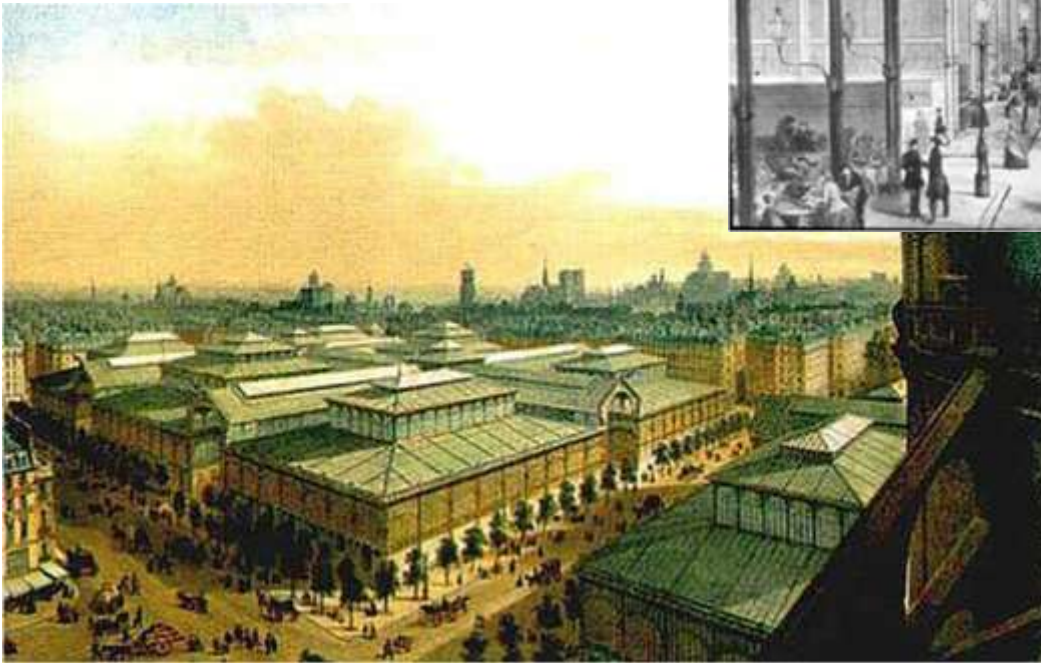
Divadlo v Drážďanech

Knihovna sv. Genovefy v Paříži

tržnice Les Halles v Paříži

Novorenesance v Evropě

- nádraží King's Cross v Londýně (1850 – 1852, L. Cubbit)
- Severní nádraží v Paříži (1867, I. J. Hittorf)
- obchodní dům Bon Marché v Paříži (1876, L. Ch. Boileau, G. Eiffel)
- Galerie Viktora Emanuela II. v Miláně (1877, G. Mengoni)
 - zastřešení obchodních ulic

Nádraží King's Cross v Londýně

Severní nádraží v Paříži

Obchodní dům Bon Marché v Paříži

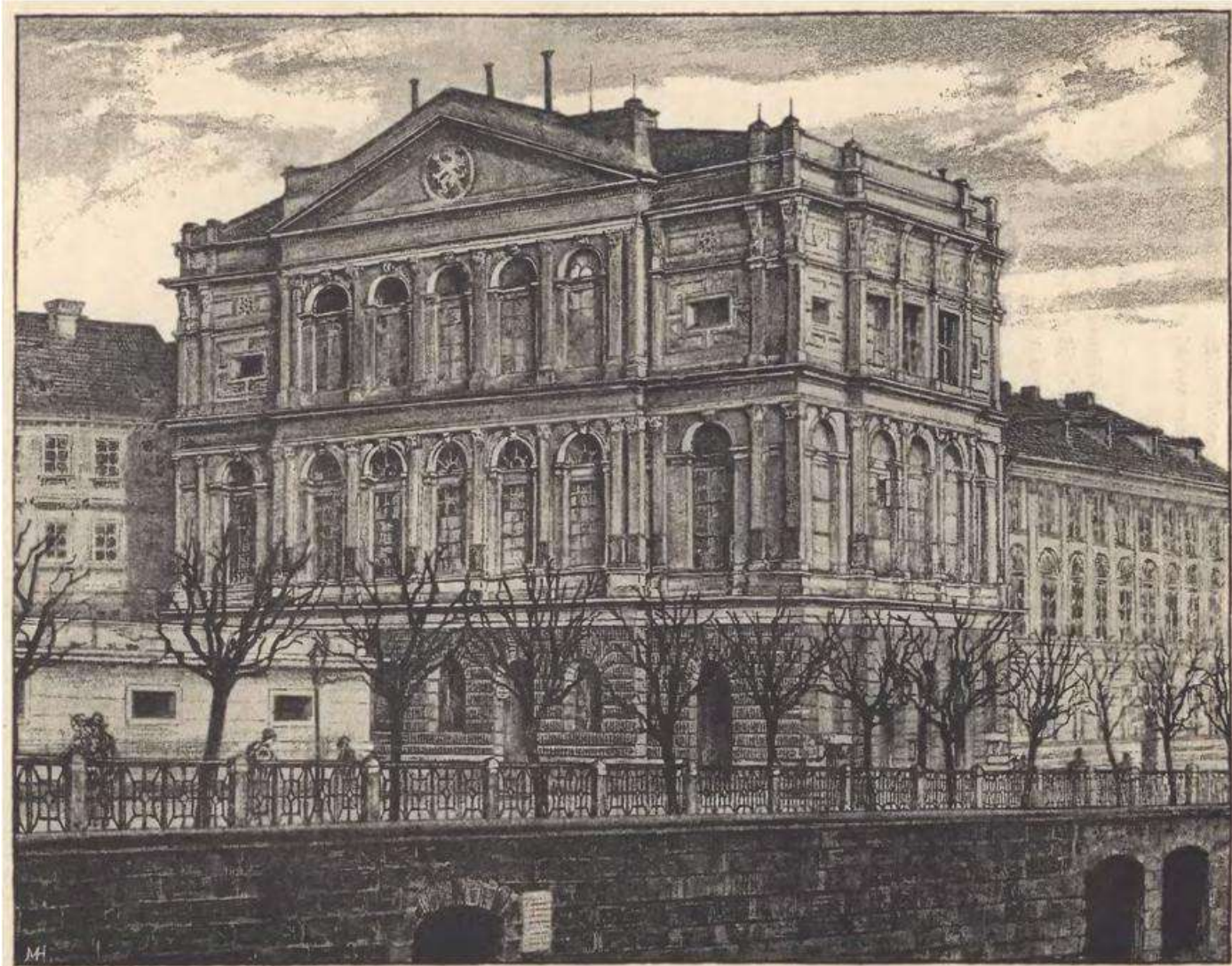
Galerie Viktora Emanuela II. v Miláně

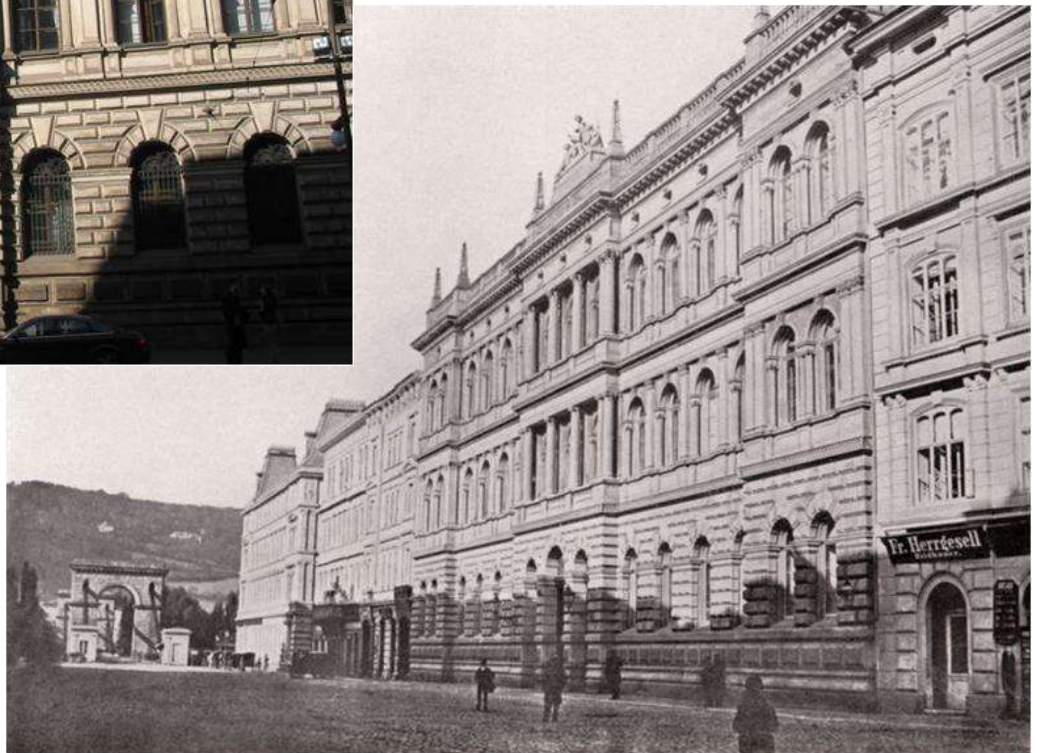
Novorenesance v Čechách

- ideový význam a národní rysy
- nové druhy staveb: národní domy, sokolovny, muzea, galerie, divadla, koncertní sály,...
- stavby hlavně v Praze
- Vojtěch Ignác Ullmann (1822 – 1897)
 - Prozatímní divadlo (1862)
 - Česká spořitelna na Národní třídě (1865)
 - (dnes budova Akademie věd)
 - Vyšší dívčí škola v Praze (1866 – 1867)
 - sgrafito a zjednodušené novorenesanční tvarosloví

Prozatímní divadlo

Bývalá budova České spořitelny, dnes Akademie věd

Vyšší dívčí škola v Praze

Novorenesance v Čechách

- Národní divadlo (1868 – 1883)
 - architekt Josef Zítka (1832 – 1909)
 - inspirace severoitalskou renesancí
 - bohatá malířská a sochařská výzdoba
 - otevřeno v červnu 1881, dva měsíce poté vyhořelo
 - Josef Schulz (1840 – 1917) – rekonstrukce → odstraněny nedostatky, napojení na Prozatímní divadlo (=provozní zákulisí)
 - definitivně otevřeno 18. 11. 1883 (Smetanova Libuše)

Národní divadlo v roce 1881

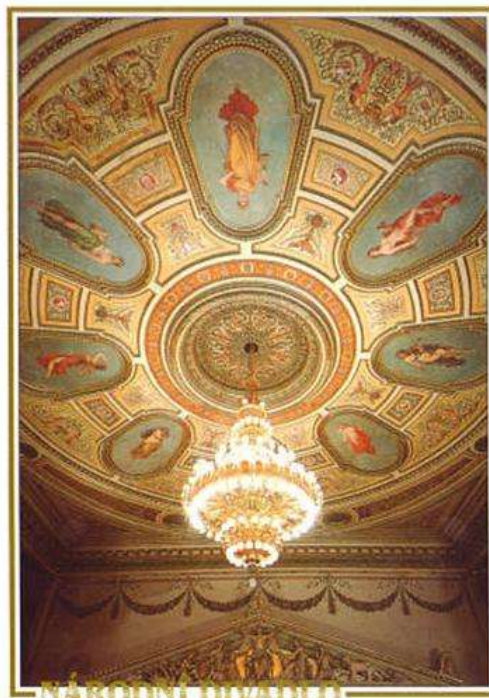
Das neue böhmische Nationaltheater in Prag. Nach einer photographischen Aufnahme von J. Seidlich in Prag.

Národní divadlo

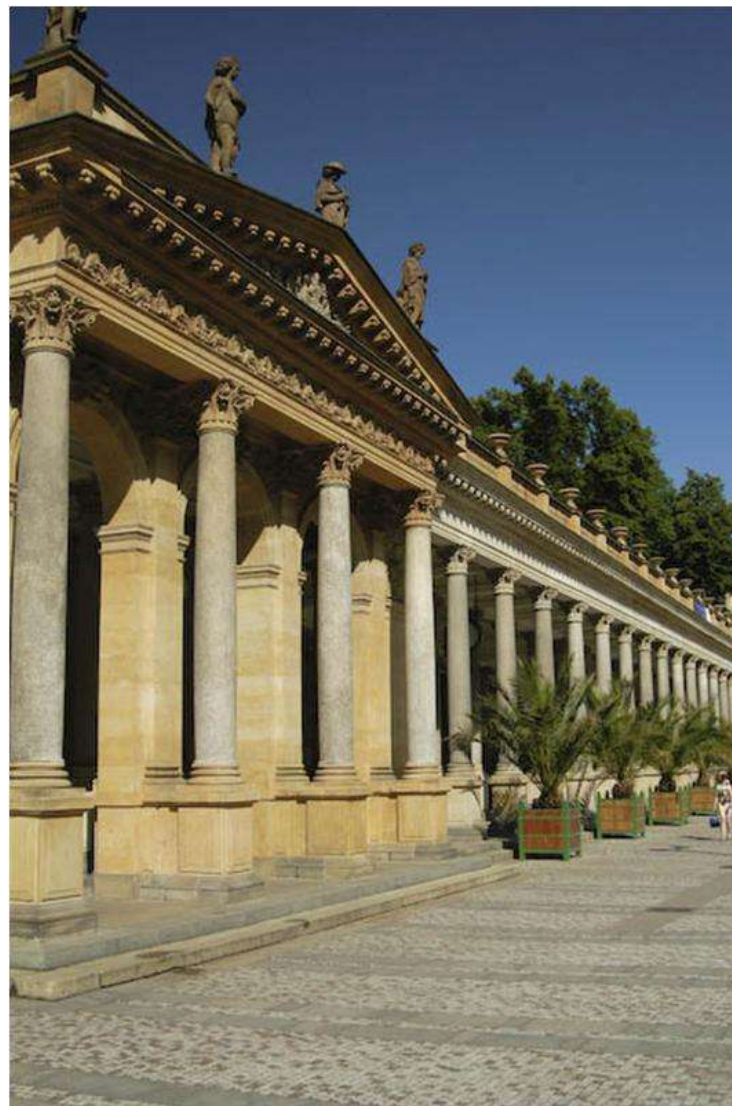
Interiér Národního divadla

Novorenesance v Čechách

- Mlýnská kolonáda v Karlových Varech (1871 – 1874, J. Zítek)
- Rudolfinum v Praze (1876 – 1884, J. Zítek, J. Schulz) = dům hudby – koncertní Dvořákova síň
- Gröbova vila v Praze (1879 – 1881, A. Barvitijs)
 - inspirace ranou italskou renesancí
 - situovaná v romantickém parku
- Národní muzeum (1885 – 1890, J. Schulz)

Mlýnská kolonáda v Karlových Varech

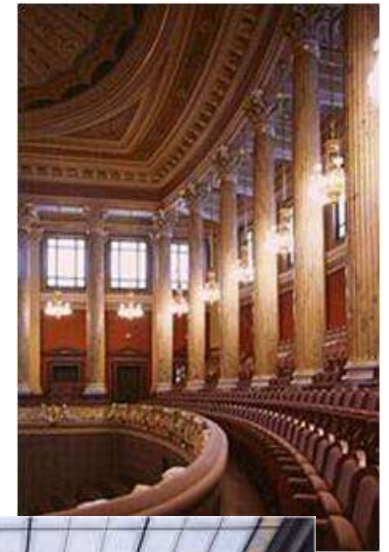
Rudolfinum v Praze

Rudolfinum v Praze

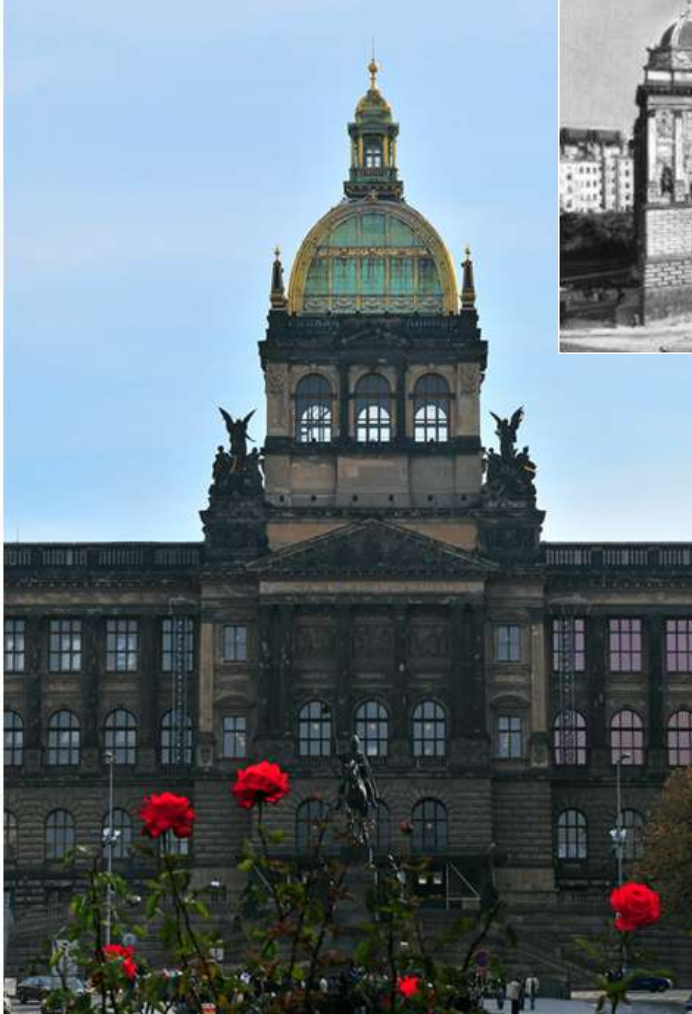
Rudolfinum v Praze - interiér

Gröbova vila v Praze

Národní muzeum

Urbanismus a přestavba měst

- růst měst s rozvíjejícím se průmyslem, úpadek měst bez průmyslu a železnice
- roste význam i dosud malých měst, velká města vstřebávají okolní sídla
- požadavky na nové principy uspořádání města:
 - **urbanizace** = velké množství lidí se stěhuje do měst → přelidnění
 - koncentrace průmyslu, rozvoj dopravy a obchodu
- regulační plány měst, nápravné snahy → velké stavební zásahy do struktury měst

Urbanismus a přestavba měst

- rozsáhlé přestavby historických městských center, bourání hradeb
- výstavba nových předměstí
- zakládání okružních tříd a bulvárů
- zakládání městské zeleně
- přestavby náměstí na dopravní komunikace (později parkoviště)
- regulace řek

Urbanismus a přestavba měst

- Paříž
 - přestavba v letech 1853 – 1870
 - vznik mnohakilometrových bulvárů a ulic → dodnes základní dopravní síť města
 - postaveno velké množství nových domů
 - zdokonalení městské kanalizace, vodovodu a veřejného osvětlení
- Praha
 - přestavba podle vzoru Paříže (1893 – 1914)
 - **pražská asanace** (= opravení, uzdravení) => radikální přestavba centrálních čtvrtí (podle asanačního plánu)

Urbanismus a přestavba měst

- Vídeň
 - dokomponováno historické jádro a spojeno s novými částmi města
 - zbořeny hradby, na jejich místě vznik okružní třídy (Ringsstrasse) – nejvýznamnější vídeňské stavby:
 - pozdně klasicistní parlament
 - novogotická radnice
 - dvojice symetricky řešených novorenesančních muzeí (1872 – 1881, G. Semper, K. Hasenauer)
 - Dvorní divadlo (1880 – 1886, G. Semper, K. Hasenauer)
 - Opera (1861 – 1869, Van der Nülle, A. Siccardsburg)

Muzea ve Vídni

Dvorní divadlo ve Vídni

Opera ve Vídni

Urbanismus a přestavba měst

- Česká města přestavována po vzoru Vídně:
 - budování okružních tříd na místě bývalého opevnění
 - vznik nových veřejných budov a městských parků
 - Brno, Olomouc, Plzeň, České Budějovice
 - Hradec Králové
 - městské hradby už nejsou potřeba (v Prusko-rakouské válce se neosvědčily), brzdí vývoj města → zbourány
 - stavba nových budov: Klicperovo divadlo, muzeum
 - první regulační plány

c) Eklektismus

- od poloviny 19. stol., souběžně s novorenesancí
- zmnožení historizujících forem: od novorománských až po novobarokní
- slohová bezzásadovost
- snaha o okázalou reprezentaci veřejných staveb – líbivé a nazdobené: bohatý štuk a jiné dekorativní formy
- lázeňská architektura: Monte Carlo, Baden-Baden, Karlovy Vary,...

Eklektismus

- Charles Garnier (1825 – 1898)
 - Velká opera v Paříži (1861 – 1874)
 - Casino v Monte Carlu (1863)
 - Divadlo (opera) v Monte Carlu (1879)
 - bohatá dekorativní štukatérská výzdoba, plné sochařských a malířských děl
- vídeňští architekti F. Fellmer a H. Hellmer
 - specializace na divadla – téměř 50 divadelních budov v různých evropských městech: Vídeň, Praha, Brno, Bratislava, Berlín,...

Velká opera v Paříži

Casino v Monte Carlu

Divadlo v Monte Carlu

Eklektismus

- bazilika Sacré-Coeur v Paříži (1887, P. Abadie)
 - inspirace románskou architekturou
- Říšský sněm v Berlíně (1894, P. Vallot)
- Dóm v Berlíně (1905, J. Raschdorf)
- Volné použití historizujících forem bylo prvním projevem sílící vůle po uvolnění z uzavřených slohových témat 19. století a předstupněm zrodu nového uměleckého konceptu architektury.

Bazilika Sacré-Coeur v Paříži

Říšský sněm v Berlíně

Dóm v Berlíně

Zdroje:

- J. Staňková, J. Pechar: Tisíciletý vývoj architektury
- Marie Černá: Dějiny výtvarného umění
- Vladimír Prokop: Kapitoly z dějin výtvarného umění
- www.wikipedia.org
- obrázky: www.google.com

